

Yazılı ve Sözlü Anlatım

Latif BEYRELİ
Zerrin ÇETİNDAG
Ayşegül CELEPOĞLU

— 9. Baskı —

 PEGEM
AKADEMI

Doç. Dr. Latif Beyreli
Öğr. Gör. Zerrin Çetindağ
Dr. Ayşegül Celepoğlu

YAZILI VE SÖZLÜ ANLATIM

ISBN 978-975-8792-87-9
DOI 10.14527/ 9789758792879

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2017, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2008, Ankara

9. Baskı: Eylül 2017, Ankara

Yayın-Proje: Özlem Sağlam
Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

ÖN SÖZ

Düşünme, düşündüğünü ifade etme, ifade edileni anlama gibi bir dizi etkinliğin merkezinde bulunan dil, gündelik hayatımızda en sık baş vurduğumuz iletişim aracıdır.

Dil, yazılı ve sözlü olarak iki faaliyet çevresinde varlık bulmakta ve konuşma, yazma, okuma, dinleme gibi dört temel düzeyde kullanılmaktadır. Bu dört düzey aynı zamanda dil becerileri olarak da adlandırılmaktadır. Düşünme de esas olarak dille ilgili bir beceridir. Bundan dolayı dili, düşünmeyi de kapsayacak biçimde beş ögeli bir beceriler kümesi olarak ele almak yanlış olmayacaktır.

Derinlik bakımından tarihsel ve modern, kullanım boyutu bakımından kişisel ve toplumsal, oluş biçimi bakımından da fiziksel ve ruhsal özellikleri bulunan böylesine geniş kapsamlı bir kaynağa tam anlamıyla hâkim olabilmek, elbette yığın ve sürekli bir çaba ile mümkündür. Doğduğu andan itibaren dilin pasif bir üyesi olan insanoğlu, bu ilk dönemde işitme daha sonra da görme yoluyla ana dilinin alt yapısını oluşturur. Örgün eğitime başlayan bir çocuğun, kısa sürede okuma ve yazmayı öğrenebilmesinin temelinde, yıllara yayılmış olan bu alt yapının olumlu etkisi vardır. Sırasıyla, dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini elde eden kişi, bu süreçte farkında olmadan ana diliyle düşünmeye de başlamaktadır. Bütün bunların sonucunda aktif dil kullanıcısı durumuna gelmektedir.

Doğumdan ölüme kadar devam eden dil öğrenme ve kullanma sürecinde gösterdiği yetkinlik, insanoğlunun kişisel gelişiminin ve toplumsal ilişkilerinin de sınırlarını belirler. İnsanlık, millet, toplum, aile çevresi, arkadaş çevresi vb. topluluklara aidiyet derecemizi de yine dil kullanma becerimiz belirlemektedir. Bir başka ifadeyle, kendimizi bir topluluk içine konumlandırmamız, kendimizi anlabildiğimiz oranda mümkün olabilmektedir.

Eğitimin temel bileşenlerinden biri öğretmendir. Öğretmen merkezli klasik eğitim anlayışının, yerini yavaş yavaş öğrenci merkezli modern eğitim anlayışına bıraktığı günümüzde, öğretmenin temel işlevi yol göstericiliktir. Ancak bu yeni işlev, öğretmeni ikinci plana atmamakta; aksine, ona yeni -ve belki de eskiye göre daha zor- görevler yüklemektedir. Her durumda ve her alanda nitelikli bir öğretmenden beklenen, öğrencileriyle sağlıklı bir iletişim kurabilmesidir. Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK ve üniversiteler nezdinde öğretmen nitelikleriyle ilgili olarak yapılan çalışmalarda, öğretmenin iletişim becerisi üzerinde de durulmaktadır. Öğrencileriyle sağlıklı iletişim kurabilme becerisi, alan farkı gözetilmeksizin bütün öğretmenlerden beklenen bir yeterlidir. Unutulmamalıdır ki, bu yeterlik bütünüyle dil becerisini vurgulamaktadır.

Eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılmasıyla, ders programlarında da bazı değişikliklere gidilmiş; daha önce bütün fakültelerde ortak ders olarak okutulan *Türk Dili I* ve *Türk Dili II* dersleri, eğitim fakültelerinde *Türkçe I – Yazılı Anlatım* ve *Türkçe II – Sözlü Anlatım* adlarıyla değişik bir içerikte verilmeye başlanmıştır. Derslerin bu yeni içerikle, öğretmen adaylarının düşünme, anlama ve anlatma becerilerine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Elinizdeki kitap, bu düşünce doğrultusunda hazırlanmıştır.

Ortak bir çalışmanın ürünü olan kitabın bölümlere göre yazar katkısı aşağıdaki gibi olmuştur:

<i>Doç. Dr. Latif BEYRELİ</i>	<i>Giriş, I. ve VI. Bölümler.</i>
<i>Zerrin ÇETİNDAG</i>	<i>II, III, IV ve VIII. Bölümler; ayrıca V. Bölümdeki Dilekçe ve Makale İncelemesi konuları.</i>
<i>Dr. Ayşegül CELEPOĞLU</i>	<i>V, VII, IX ve X. Bölümler; ayrıca VI. Bölümdeki Önemli Günler İçin Konuşma Metni Hazırlama ve Şiir Okuma Teknikleri konuları.</i>

YÖK'ün çerçeve programı temel alınarak tasarlanan bu kitabın siz müstakbel meslektaşlarıma yararlı olacağını ümit ediyorum.

Doç. Dr. Latif BEYRELİ
Editör

İKİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ

Eğitim öğretim hayatında, ilköğretimden üniversiteye geniş bir yelpazeyi içine alan hızlı bir değişim süreci yaşadığımız son zamanlarda, öğretmen yetiştirme konusunda da bazı düzenlemelere gidilmektedir. Bu kapsamda eğitim fakültelerinde 2006-2007 ders yılından geçerli olmak üzere ağırlıklı olarak ilköğretim bölümlerinin ders içerikleri ve kredileri ile yan alan uygulaması konularında değişiklikler yapılmıştır. Bir yandan sözkonusu bu düzenlemeler, diğer yandan orta öğretime ve yüksek öğretime geçiş sınavları ile KPSS ile ALES gibi merkezî sınavların soru profillerinde gözlenen anlama dayalı soru modeline ağırlık verilmesi, elinizdeki kitabın yeniden gözden geçirilerek genişletilmesini zorunlu kılmıştır.

YÖK'ün ders içerikleri ile ilgili düzenlemelerinde, Türkçe I-Yazılı Anlatım ve Türkçe II-Sözlü Anlatım dersleri, kur tanımları itibarıyla bir değişikliğe uğramamış olmakla birlikte özellikle Türkçe bölümlerine ait ders programlarında, anlama ve anlatmaya dayalı derslerde ciddi bir artış söz konusudur.

Eğitim fakültelerinin uygulama ağırlıklı ders anlayışına paralel olarak, kitabın bu baskısında metin ve uygulama örnekleri artırılmıştır. Ayrıca uygulayıcılardan alınan geri bildirimler ışığında kimi konular eklenmiş, çıkarılmış ya da birleştirilmiştir.

Türkçenin yazımı, öteden beri tartışmalara konu olmuş, ve maalesef 2000'li yıllarda da yazım üzerinde tam bir uzlaşma sağlanamamıştır. Kitabın bu ikinci baskısında, Türk Dil Kurumu'nun Yazım Kılavuzu (2005) esas alınmış, bir önceki Kılavuza göre değişiklik gösteren kurallar dikkate alınarak yazım konusunda da küçük değişiklikler yapılmıştır.

Gerek meslektaşlarımızın gerekse öğrencilerimizin kitap hakkındaki eleştirileri, bundan sonraki baskılarda yazarlar için yol gösterici olacaktır.

Kitabın bu içeriğiyle, daha işlevsel olması ümidiyle...

Doç. Dr. Latif Beyreli

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
İkinci Baskıya Ön Söz.....	v

GİRİŞ

İLETİŞİM VE DİL

Dilin Tanımı, Kapsamı ve Önemi	4
Dil ve Kültür.....	8
Kültürün Tanımı ve Kapsamı.....	8
Dil Kültür Bağlantısı	10

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZI DİLİ VE ÖZELLİKLERİ

Yazım (İmlâ).....	18
Yazım (İmlâ) Kuralları.....	18
Noktalama İşaretleri.....	26
Noktalama İşaretlerinin Geçmişi.....	26
Noktalama İşaretlerinin Kullanım Yerleri.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

YAZILI ANLATIM

İyi Yazı Yazmak İçin İlkeler	37
Yazma Aşamaları	38
Yazıda Konu ve Tema.....	38
Konu Sınırlandırma	39
Yazıda Ana Fikir	42
Yazıda Yardımcı Fikirler	43
Yazıda Plan	45
Plan Çeşitleri.....	46
Genel Plan	46
Ayrıntılı Plan.....	51

Paragraf Yapısı.....	53
İyi Bir Paragrafın Özellikleri.....	53
Paragraf Türleri.....	56
Bölgümlere Göre Paragraf.....	57
Giriş Bölümü Paragrafı.....	57
Gelişme Bölümü Paragrafı.....	59
Sonuç Bölümü Paragrafı.....	64
Yazıda Bakış Açısı.....	65
Yazıda Anlatım Biçimleri.....	66
Açıklayıcı Anlatım.....	66
Tartışmacı Anlatım.....	68
Betimleyici Anlatım.....	69
Öyküleyici Anlatım.....	72
Çeşitli Yazma Biçimleri.....	73
Cluster (Kümeleme) Tekniğı.....	73
Resim Hikâyesi.....	78
Yazılı Anlatımda Dış Yapı ve Kurallar.....	81
Metin Düzeltme Çalışmaları.....	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PARAGRAF İNCELEMESİ

Tema, Ana Fikir, Yardımcı Fikir Uygulamaları.....	88
Metinlerde Yazı Planı Uygulamaları.....	91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİLİMSEL METİN ÖZELLİKLERİ

Dipnot.....	100
Kaynakça (Bibliyografya).....	101
Kaynakça Yazma Biçimleri.....	101
Metin İndirgeme Yolları.....	103
Not Alma.....	103
Özetleme.....	104

BEŞİNCİ BÖLÜM**METİN TÜRLERİ**

Roman.....	108
Hikâye	109
Deneme.....	110
Mektup.....	112
Fıkra / Köşe Yazısı	114
Gezi Yazısı	115
Eleştiri	116
Masal	117
Anı	120
Röportaj	121
Öz geçmiş	122
Dilekçe	122
Rapor.....	125
Bildiri	126
İlân.....	127
Makale.....	127
Makale Yazarken Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler	128
Makale Yazma Çalışmaları.....	128
Makale İncelemesi.....	129

ALTINCI BÖLÜM**SÖZLÜ ANLATIM**

Konuşma.....	142
Konuşma Becerisinin Geliştirilmesi	143
Sözcük Dağarcığı ve Geliştirilmesi	143
Türkçenin Söz Varlığıyla İlgili Alıştırmalar	146
Konuşmanın Ses Bilgisiyle İlgili Tamamlayıcıları.....	146
Vurgu	147
Tonlama.....	149
Söyleyiş (Telâffuz)	150
Konuşmanın Bedenle İlgili Tamamlayıcıları	155

Beden Dili	155
Jest ve Mimikler.....	157
Önemli Günler İçin Konuşma Metni Hazırlama	158
Şiir Okuma Teknikleri	159

YEDİNCİ BÖLÜM

SÖZLÜ ANLATIM TÜRLERİ

Konferans.....	162
Panel.....	162
Sempozyum.....	163
Açık Oturum.....	163
Münazara.....	164
Forum.....	165

SEKİZİNCİ BÖLÜM

OKUMA

Okuma Eğitiminin Unsurları.....	168
Okuma Türleri	171
Sesli Okuma	171
Sessiz Okuma.....	172
Eleştirel Okuma.....	172
Metinler Arası Okuma.....	176
Hızlı Okuma.....	177
Okuma Sırasında Hızı Etkileyen Unsurlar.....	178
Okuma Alışkanlığı	180
Okuma ve Not Alma	181

DOKUZUNCU BÖLÜM

DİNLEME

Dinlediğini Anlama	184
Dinleme Becerileri ve Teknikleri.....	184
Dikkatli Dinleme.....	184
Doğru Dinleme.....	185
Eleştirel Dinleme	185

Dinlerken Not Alma	185
Dinlemenin Diğer Öğrenme Biçimleriyle İlişkisi	186
Dinlemenin Verimliliğini Artırma.....	186

ONUNCU BÖLÜM METİN ÖRNEKLERİ

Yazılı Anlatım Metin Örnekleri.....	190
Romandan Örnek.....	190
Hikâye Örneği.....	195
Deneme Örneği	208
Mektup Örneği	211
Fıkra / Köşe Yazısı Örneği	211
Gezi Yazısı Örneği.....	214
Eleştiri Örneği	222
Masal Örneği	236
Anı Örneği	241
Röportaj Örneği	244
Öz Geçmiş Örneği.....	248
Rapor Örneği.....	249
Bildiri Örneği.....	260
İlân Örneği.....	278
Makale Örneği	279
Sözlü Anlatım Metin Örnekleri.....	283
Konferans Örneği.....	283
Panel Örneği	286
KAYNAKÇA	295

GİRİŞ

İletişim ve Dil

Dilin Tanımı, Kapsamı ve Önemi

Dil ve Kültür

İLETİŞİM VE DİL

İnsan, yapısı gereği toplumsal bir varlıktır. İnsanın hayatta kalabilmesi, doğumundan ölümüne kadar bir şeyler üretebilmesi, kendini geliştirmesi, ifade edebilmesi hatta ölümden sonra bile adını kalıcı kılabilmesi için, kendi kişisel özellikleri, becerileri kadar diğer insanlarla olan ilişkileri de önemli bir etkidir. Birlikte yaşamının temel şartı anlaşmaktır. Anlaşmak ise bir yönüyle kişinin kendini başkalarına anlatabilmesi, diğer tarafıyla başkalarını anlaması temeline dayanır. Bu ancak karşılıklı olarak gerçekleştirilebilen “anlama” eylemi, aynı zamanda *iletişim* dediğimiz kavramın da özüdür. Tabii ki insanların birbirleriyle iletişim kurmaları, anlaşmaları yalnızca dille sınırlı değildir. İki insan arasında ortak çağrışımları bulunan her türlü kod sistemi (semboller, renkler, davranış tarzları, giyim kuşam, görünüş, çiçekler, kokular, kimi zaman sessizlik ve nihayet dil), iletişim için bir kanal olabilmektedir. Bu anlamda iletişim, bilinçli ve bilinçsiz olarak iki türlü gerçekleşmektedir. Bu ayrım tamamen gönderilen iletilerin farkında olup olmamakla, kasıtlı (niyetli) yapılp yapılmamasıyla ilgilidir.

En basit biçimiyle ele alırsak, giyimimiz, takılarımız, dış görünüşümüz bile başka insanlar için mesaj değeri taşıyan birer ileti durumundadır. Beden dilinden farklı olan bu kişisel beğeni ve kullanımlar, çoğu zaman karşımızdaki kişiyi daha yakından tanımada önemli ipuçları verir. Bu yüzden özellikle sosyalleşme, sosyal bir statü elde etme, bir sosyal topluluğa kendimizi kabul ettirme ihtiyacı duyulan ortamlarda, bu ortak kodlu ileti kaynaklarından yararlanır. Özellikle siyasal ve ideolojik gruplar, cemaatler, spor camiası ve başka türlü oluşumlar, kimi sembolik öğelerin çağrışımlarıyla kendilerini farklı kılma, toplumda fark ettirme eğilimindedir. Bir dereceye kadar bilinçli, kasıtlı kullanılan bu kodlar, yaygınlaşıp moda veya akım hâline geldiğinde, mesaj değeri zayıflar ve giderek kasıtsız kullanımlara doğru genişler. Örneğin giyim kuşamda belirli renkleri ağırlıklı olarak tercih etme, saç, sakal, bıyık kesimi, makyaj tarzı, takı vb. tercihler, belirli dönemlerde belirli gruplar için ayırıcı birer sembol durumundayken, zamanla yaygınlaşıp mesaj değeri zayıflayabilir. Böylece dar bir çevrede iletişim değeri taşıyan ve bilinçli/kasıtlı kullanılan bu mesaj yüklü kodlar, toplumun geneline yayılarak (en azından eski biçimlerine göre) bilinçsiz/kasıtsız kullanımlara dönüşebilirler.

Konunun dil boyutundaki görünümüne örnek olarak “argo”yu verebiliriz. Argo, bilindiği gibi dar bir çevrede, kendilerini toplum baskısına karşı özgür hissetmek isteyen bir grubun ya da yerleşmiş kurallara karşı bir tür savunma mekanizması geliştirme ihtiyacı içindeki kimselerin kendi aralarında kullandıkları “kendilerine özgü” şifreli bir dildir. Özel anlam yüklenmiş sözcükler, topluluğun

arasında kullanıldığı ve dış dünyaya kapalı olduğu sürece “argo” olarak kabul edilir. Ancak deşifre edildiği anda bu sözcükler argo olmaktan çıkar ve bir anlamda genel dilin malı hâline gelir. Sözcüğün bundan sonraki kullanımları artık eski kullanımındaki mesaj değerini yitirmiş olacaktır.

Görüldüğü gibi, toplumsal hayatın her aşamasında, çeşitli düzeylerde karşılıklı anlaşma ihtiyacı içindeyiz. Bu ihtiyacı giderme seviyemize bağlı olarak sosyal olgunluğa ve doymuşluğa ulaşırız.

Hayatımızın gündelik akışı içinde diğer insanlarla kurduğumuz bağlantılarda iletişim amacıyla en çok dili kullanmaktayız. Dil, diğer iletişim kanalları içinde kendimizi ifade etmek için en sık başvurduğumuz araçların başında gelmektedir. Bunda, insanoğlunun geçmişten getirdiği birtakım genetik birikimlerin yanında, dilin iletişim gücünün de katkısı yadsınamaz bir etkidir.

Aksan’a göre, insanların toplum hâlinde yaşamak zorunda oluşları dili zorunlu kılmıştır. Bu anlamda dil, toplum olabilmenin zorunlu sonucudur. Ancak dil olmasaydı insanların bir arada yaşamalarına, anlaşmalarına, bir toplum oluşturmalarına da olanak bulunmazdı. Burada da dil toplumu oluşturan bir etkidir. Kısaca insanı insan eden dil, toplumun da başlıca temel taşlarındandır (aktaran ADALI, 2003: 23).

Dil bilimcilerin bu konuyla ilgili olarak kullandıkları iki kavramdan söz etmek yerinde olacaktır: *Dil yetisi* ve *dil performansı*. Normal şartlar altında her insan dil kullanma yeteneğine sahip olarak doğar. Ortalama bir insan en geç 1 yaş civarında sözlü dil yetisini, örgün eğitime başladığı yıl da yazılı dil yetisini kazanır. Sözlü dil, dinlemeyi; yazılı dil de okumayı besleyerek geliştirir. Bu dört dil becerisi erken yaşlarda oluşarak kişiye bir ömür boyu iletişim kurabilme imkânı sağlamaktadır. Ancak kazanılan bu yetiler, dil performansı ile ilerletilip geliştirilmedikçe temel düzeyde kalır ve kişinin toplumsal ilişkilerine en alt seviyede katkıda bulunur. Esasen örgün eğitimin temel amaçlarından biri, kişinin dil performansını yükseltmektir. Dil performansı geliştikçe kişi, okuyan, dinleyen, konuşan, yazan bir birey hâline gelecek ve bunlara bağlı olarak da düşünme, değerlendirme, eleştirme ve yorumlama gücünü kazanacaktır. Bireyin kendini gerçekleştirme süreci de dille ilgili bu kazanımlarıyla paralel olarak gelişmektedir.

Kişinin kendini gerçekleştirmesinde, yani bireyselleşme sürecinde dille ilgili kazanımları, onun düşünsel ve sosyal hayat kalitesini artıracak, yukarıda sözünü ettiğimiz gibi insan hayatının önemli bir boyutunu oluşturan “anlaşma” eylemini, en mükemmel şekilde gerçekleştirmesini sağlayacaktır.

DİLİN TANIMI, KAPSAMI VE ÖNEMİ

Yukarıda da değinildiği üzere dil, hem bireysel hem de toplumsal yönü bulunan bir sistemdir. Ayrıca, aynı zaman dilimi içinde kişiler ve kuşaklar arası iletişimi sağlarken diğer taraftan da insanlığın ortak birikimini farklı zaman dilimlerine taşıyabilir. Bunlar da dilin eşzamanlı (senkronik) ve ayrızamanlı (diakronik) özellikleridir. Dil sayesinde geçmişin birikimi bugüne taşınmakta, bugünlerin birikimi de yine dil aracılığıyla geleceğe aktarılmaktadır. İletişim amaçlı kullanılan başka sistemlerle karşılaştırıldığında ise dilin çok karmaşık ve çok yönlü yapısı hemen göze çarpmaktadır. Bu kadar çok yönlü ve çok işlevli bir yapının tanımı da bir o kadar güçtür. Bu nedenle farklı kaynaklarda farklı dil tanımları görebiliriz. Bu tanımların her biri bakış açlarına göre doğrudur. Dikkat edilirse her biri dilin farklı bir yönünü vurgulamaktadır.

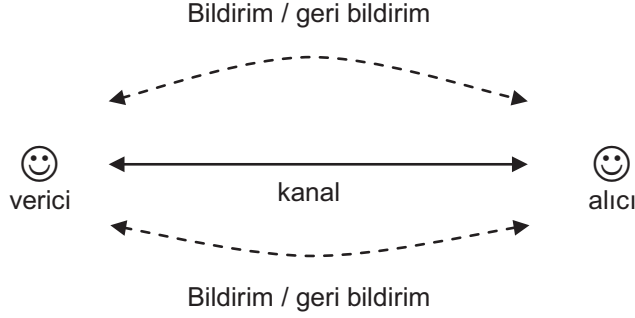
Dili yalnızca bir fizik olayı olarak ele alanlar, *ciğerlerden dışarı verilen havanın sese dönüşmesidir*, diye tanıtır. İnsanların birbirleriyle ilişkileri açısından değerlendirenler ise, bir anlaşma aracı olarak görürler. Dili; tarihî, sosyal, kültürel, edebî ve felsefî açıdan değerlendirip tanımlayanlar da vardır. Ancak, bunların hepsinin birleştikleri ortak bir nokta vardır. O da dilin, genel niteliği bakımından, o dili konuşanların, aralarındaki anlaşmayı sağlamak üzere küçük ses birliklerine dayanarak oluşturdukları kelime ve şekiller dünyası veya seslerden örülmüş sistemli bir işaretler birliği oluşudur. Bu itibarla dil, dilbilimciler tarafından, ***bir toplumu oluşturan kişilerin düşünce ve duygularının o toplumda ses ve anlam bakımından geçerli ortak öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistem*** olarak tanımlanmıştır. Dil, kalıplaşmış, değişmez, durgun bir yapıya sahip değildir. Aksine, kendi yapı ve işleyişinin gerekli kıldığı özelliklere, tarihî, sosyal ve kültürel şekillenmelere bağlı olarak, zaman içinde az çok değişip gelişerek yol alan sürekli bir akış hâlinindedir. Ünlü dilbilimci Wilhelm von Humboldt, bu gerçeği dilin bir *eser* değil, bir *faaliyet* olduğu şeklinde dile getirmiştir. Eğer dil bir eser olsaydı, bir kere oluştuktan sonra bir daha hiç değişmemesi, olduğu gibi kalması gerekirdi. Hâlbuki, dil bir değişme ve gelişme gücüne sahiptir (KORKMAZ, 1995: 660, 662).

Esasen dil, bu durağan olmayan, gelişime açık yapısı sayesinde binlerce yıldır insanoğlunun birbirini anlamak için kullandığı en yaygın iletişim aracı hâlini almıştır.

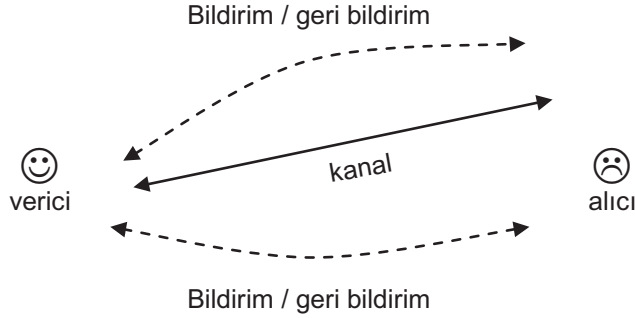
Buraya kadar verilen bilgiler ışığında yukarıdaki tanıma dönersek; dil tanımında ifade edilen “bir toplumda ses ve anlam bakımından ortak öğeler” sözünün açılımını şöyle yapabiliriz: Dilin bir iletişim sistemi olarak kullanılmasının temel şartı, alıcı ve verici tarafından tanınmasıdır. Bir başka deyişle, vericinin kul-

landığı kodlama mantığı alıcı tarafından bilinmiyorsa bu durumda iletişim düze-
neğinin en önemli parçası işlevsiz kalacaktır.

Şekil 1: Temel iletişim şeması.

Şekil 2: İletişim(sizlik) şeması.

Örneğin konuşan ya da yazan, işitme organımızın adını mesaj olarak göndermek istiyorsa, 29 ses içinden *a*, *k*, *l*, *u* seslerini alarak bunları ortak kod sistemine göre sıralar ve bu kodla gönderir.

a	k	l	u
4	1/5	3	2

ancak böyle bir kodlama sonunda ortaya “kulak” ögesi çıkacak ve alıcının kod hafızasında da bu sıralama, doğru öge olan “kulak” sözcüğünü çağrıştıracaktır.

Verici, söz konusu bu kodlamayı keyfi olarak değiştiremez. Bu kabul edilmiş, ortak (conventional) kodlar üzerinde yapılacak değişiklikler kimi zaman gönderilen mesajın hiç anlaşılmasına bazen de yanlış anlaşılmasına yol açar. Örneğin “kitap” sözcüğünü iletme isteyen bir verici için, *a*, *i*, *k*, *p*, *t* seslerinin değişik sıralamalarla nasıl anlamsızlaştığını ya da başka anlamlara geldiğini hep birlikte görelim:

a	i	k	p	t		
4	2	1	5	3	<i>kitap</i>	(geçerli / doğru)
2	4	1	5	3	<i>katip</i>	(geçerli / yanlış)
2	4	5	1	3	<i>patik</i>	(geçerli / yanlış)
2	4	3	5	1	<i>takip</i>	(geçerli / yanlış)
4	1	2	3	5	<i>ikpat</i>	(geçersiz)

Yukarıdaki ilk 4 sıralama (Yalnızca birincisi iletilmek istenenin doğru sıralamasıdır.) Türkçe için kabul edilmiş, ortak kodlamalardır. 2, 3, ve 4. sıralama geçerli olmakla birlikte, mesajın yanlış bir içerikle gönderilmesine neden olacak; 5. sıralama ise Türkçe için geçersiz bir sıralama olup mesajı anlamsızlaştıracaktır.

Dili öğrenirken bu sıralamaları da doğru biçimleriyle öğreniriz. Bütün diller yaklaşık olarak 30 anlamlı ve birbirinden farklı sese sahiptir. O hâlde dillerin birbirinden farklılığını, nesne ya da kavramlar için değişik sıralamalarla oluşturulmuş etiketler (sözcükler) meydana getirmektedir:

a	b	c	ç	d	e	ğ	h	ı	m	r	ş	t	u	
1/3			4			2								<i>ağaç</i> (Türkçe)
		3			2/4					5	1			<i>şecer</i> (Arapça)
4				1			5	2		3		6		<i>dıraht</i> (Farsça)
					3/4					2		1		<i>tree</i> (İngilizce)
1	3				5					2/4				<i>arbre</i> (Fransızca)
2	1								4				3	<i>Baum</i> (Almanca)

Görülebileceği gibi iletişimde kanal olarak kullanılan dil, kişiler arası bir uzlaşmayla oluşmuş kişiler üstü bir yapı arz eder. Dil kullanıcıları, ses ve anlam bakımından ortak olan öğelerle iletişimi sağlarlar.

Tanımda geçen diğer bir nokta, “ortak kurallar” ifadesidir. Her sistem gibi dilin de işleyişini sağlayan birtakım kurallar vardır. Dilin yazılı ve sözlü işleyişine yardımcı olan bu kurallar, dil kullanımının ve iletişimin daha sağlıklı yürütülmesini sağlar. Hiçbirimiz dili yalnızca sözcüklerden ibaret bir tarzda kullanmıyoruz.